Horváth Péter

Csaó, bambinó

regényrészlet

Öcsémnek barna szeme van, nekem kék, mint a nagyapánké. Öcsém szeme nem olyan szelíd, mint anyánké, inkább az a nagyon sötétbarna, mint apánk szeme volt. Jól emlékeztem apánk tekintetére, pedig miután lecsukták, csak egyszer találkoztam vele. Én már tudtam, hogy börtönben van, öcsémnek anyánk azt mondta, hogy Romániában dolgozik. Nemigen lehetett emléke róla. Hároméves volt, amikor Szegeden kitört az ellenforradalom.

– Szép frizurád van, hű, de mutatós,
remekelt a fodrász, így a divatos,
jó ez a hajzat bár, ha viharos
nem kell hozzá fésű sem...

Azt nem tudtam, hogy a börtönben is szólhat a rádió, pedig így lehetett, mert apánk ismerte a dalt, noha új dal volt, ezt is Koós János énekelte. Szövegét Kalmár Tibor írta, zenéjét Náthly József. Persze, ezt se tudtam akkor, csak jóval később kezdtem gyűjteni a táncdalok adatait. Öcsém úgy tudta, hogy apánk Romániában dolgozik. Én már tudtam, hogy lecsukták, azt is, hogy miért, és hogy válóperi tárgyalásra hozzák át a börtönből a tárgyalóterembe, mert anyánknak muszáj tőle elválnia, különben nem kapna állást egyetlen színházban sem, hiába olyan tehetséges, hogy igazi könnyeket tud sírni.

Kicsit keverem a dolgokat és az időket, mert ez még jóval az intézet előtt volt, én még nem laktam együtt anyánkkal és az öcsémmel, hanem Pesten, a nagyszüleinknél, és csak elsős lehettem, bár már el tudtam olvasni az oskolánk kerítésére meszelt nagybetűs feliratot:

TE SÖTÉTBEN BÚJKÁLÓ ELLENFORRADALMÁR RESZKESS!

Szégyelltem, hogy apám reszket.
– Nem reszket! – mondta a nagyapám.
– Hát mit csinál? - kérdeztem.
– Ül – felelte a nagyapám.
– Ül? – ámultam. – Egész nap ül?
– Ül – bólintott a nagyapám. – Ő egy nemzeti hős.
Kicsit félreértettem.
– Én is nemzeti nős leszek, és egész nap ülök.

Anyánk csak engem vitt magával a válóperi tárgyalásukra. A nagyanyámtól kapott, rövidnadrágos matrózruha volt rajtam, pedig a kisdobos egyenruhámban akartam menni.

– Szó se lehet róla! – kiabálta a nagyapám. – Jól néznénk ki! Még, hogy kisdobos!

Amikor a tárgyalásra érkeztünk, apám már ott ült az előcsarnokban egy padon. Csíkos rabruhát viselt, meg volt bilincselve. Mielőtt elindultuk, anyánk tíz csomag Terv cigarettát tett az ingem alá, hogy majd adjam oda neki.

Odasomfordáltam hozzá.

– Szia, apu!

– Szia! – Elöl hiányzott két foga. – Skorbutom van – mondta.

– Nekem meg cigarettás dobozok vannak az ingem alatt! – súgtam a fülébe.

Ő meg azt mondta, miközben anyánkat nézte:

– De jó neked!

A smasszer ráförmedt.

– Ne beszéljenek nekem virágnyelven itt!

Apánk magához ölelt. Nem volt apaszaga. Nagy nehezen kihalászta a cigiket az ingem alól, kilenc dobozt a csíkos felsője alá dugott, a tizediket odanyújtotta a smasszernek.

– Két perc – A smasszer zsebre gyűrte a paklit, és odébb sétált.

– Szép frizurád van – mondta apám.

Még mindig anyánkat nézte.

– Csikófrizura! – büszkélkedtem.

– Mutatós!

– Te is ismered? – ragyogtam.

– Micsodát?

– Hát a dalt a rádióból! – Énekelni kezdtem.

– Fess ez a nadrág, hű, de elegáns,
fekete is, szűk is, térdig csupa ránc.
Meghiszem azt, hogy ebbe' megy a tánc,
csakhogy éppen nem velem.

– Hogy-hogy nem mutálsz még? Neked már régen mutálnod kellene. És orrpolipod van. Menj vissza anyádhoz, mondd meg neki, hogy operáltasson meg.

Visszasomfordáltam.

– Azt üzeni, hogy valamilyen polipom van.

– Nincs polipod, csak náthás vagy. Menj vissza, mondd meg neki. És azt is mondd meg, hogy ne irkáljon a börtönből hülye leveleket nekem, hogy küldjek neki hegedűt, mert hegedűt akar tanulni. És hogy Stradivarit küldjek! Sose volt normális. Mondd meg neki.

Indultam volna, de akkor beszólították őket a tárgyalóterembe. Oda már nem mehettem be. Ácsorogtam az előcsarnokban. Az ablaküveg tükrében nézegettem magam.

– No lám, így szép frizurád van, hűha, de csinos,
mindjárt jobban áll ez, mint a viharos.
Más figurád van, így a divatos,
így már tetszel énnekem.

Nem tudom, hogy a szüleim szerették-e egymást *azelőtt*. Ötéves koromig éltünk együtt Szegeden. Mindketten a színházban dolgoztak, keveset voltak otthon. Miránk Mária néni vigyázott. Volt, hogy éjszaka is nálunk maradt. Összecsukható vassodronyos sezlonon aludt velünk a gyerekszobában. Ő nem Csingacsgukról mesélt alvás előtt, hanem a Jézuskáról.

– Ő is indián volt? – kérdezte az öcsém.

– Nem, kis szentem, ő nem volt indián.

Egy vasárnap délelőtt szépen felöltöztetett, és elvitt minket a Rókus templomba, misére. Az ebéddel megvártuk a szüleinket, húsleves volt, rántott hús rizzsel és krumplisalátával. Négyen ültük körbe a konyhaasztalt, Mária néni még a sütőnél ügyködött, miután feltálalta a levest. Apánk a színdarabról magyarázott valamit anyánknak. Már közel volt a bemutató, aznap délelőtt is próbáltak.

– Mi is színházban voltunk! – újságoltam.

– Milyen színházban? – kérdezte apánk mosolyogva.

– Nem volt teltház, pedig a főszereplő bácsi nagyon szépen énekelt, és szoknyában volt.

– Szoknyában?! – kérdezte apánk.

Mária néni megégette a kezét a sütővel.

– Hova hurcolta maga a fiaimat? – förmedt rá apánk.

– Jaj, Jenő elvtárs... – szipogott Mária néni. – Miért tetszik akarni, hogy ezek a szegény gyerekek az Úrjézus szeretete nélkül nőjenek fel...

Apánk felugrott, lerántotta az abroszt, tálastól, levesestől.

– Takarodik innen azonnal!

– De Jencikám! – sápadt anyánk. – Az Isten szerelmére...

– Még te is? – üvöltött apánk. – Nem elég, hogy képtelen vagy megtanulni azt a kurva jelenetet...

Beszaladtunk a gyerekszobába.

Mária néni öltözködött.

– Isten veletek, drága kis árváim...

– Nem vagyunk árvák! – mondtam neki.

Sírva ment el. A nagykendőjét nálunk felejtette.

Apánk bezárkózott a szobájába. Anyánk hosszan rimánkodott neki, mire beengedte. Kulcsra zárták az ajtót belülről. Kicsit még kiabáltak, aztán csend lett. Csak sokára nyílt ki újra az ajtó.

Anyánk kócosan jött ki.

– Nincs semmi baj – mosolygott. – Feltakarítom a konyhát, aztán megesszük a rántott husit. Addig maradjatok csendben. Apátok alszik. Nehéz napja volt, muszáj pihennie.

– Ó, de jó, amit álmodtam:
Tirolban jártam álmomban.
Ó, de csuda volt, ahogy jódliztam,
magam is ámultam.

Ez a csacska dal – Ullmann Ottó és S. Nagy István szerzeménye – Rajnai Robi kedvence volt. A rádióban Korda György énekelte, az utcán, hazafelé menet Robi harsogta, trappolva.

– Mert utánozni nem tudott ott bárki,
csak a Vico Torriani.
A hegyek csakúgy visszhangozták hangom,
ó-ó-ó-ó, ily nagy hangon.

Rajnai Robi osztálytársam volt Pesten, a második Á-ban. Én marokkózni tanítottam, ő engem imádkozni. A játék maroknyi hegyes hurkapálcikából állt, mindegyiken színes csíkok voltak. Tudtuk, hogy Marokkó Afrikában van. Fejes Árpi osztálytársunkat ott harapta meg egy majom. Az apja hidakat épített, amíg haza nem jöttek. A pálcikákat a nagyapámtól kaptam karácsonyra. Ő Mikádónak hívta, szerinte semmi köze nem volt a játéknak Afrikához.

– Ez is hazugság! – mondta. – Még a gyerekeket is hülyítik ezek.

– Kicsodák? – kérdeztem.

Barackot nyomott a fejemre.

– A Kuli két pontot ér, a Szamuráj hármat, a Bonc ötöt, a Mandarin tízet, a Császár húszat. – Lehúzta az asztalról a horgolt terítőt. Két marokra fogta az összes pálcikát, megtekerte, és elengedte őket. A pálcikák nagyrésze egymásra esett, a többi szétgurult az asztalapon. – Egyenként kell őket felszedegetni, hogy a többi ne mozduljon meg. Így! – mutatta. – Ha megmoccan egy másik, te következel.

– Ott megmozdult egy! – kiáltottam.

Mindjárt rossz kedve lett, mint amikor kártyában veszített. Vasárnaponként jártak hozzánk a Réteiék, kanasztázni. Nagyanyám délután pogácsát sütött, a Szivar előkészítette az asztalt. Levette a terítőt, az íróasztalfiókból elővette a faragott kártyadobozt, ceruzát, kockás füzetet. Két hamutartója volt. Az egyik nagy, sárga üvegből, a másik fehér, kisebb.

– Ez a Cucikáé – mondta a kicsire. – Ő nem szív annyit, mint én, pedig csodás tüdeje van.

A Réteiék házaspár voltak. Sokig azt hittem, hogy ez a foglalkozásuk. Rétei Rudolf magas, fess férfi volt. Vékony bajusza volt, mint a Rodolfónak. Az gyereknapon föllépett az iskolában. Kétforintosokat varázsolt elő a fülemből. Az egyiket nekem adta. Máskor fejszámolóművész jött. Pataki Ferencnek hívták, és bármilyen hosszú összeadás, szorzás, osztás eredményét kapásól megmondta. Rajnai Robi megkérdezte tőle, hány év alatt tanulta meg fejből azt a sok példát.

– Nem kellett tanulnom, én így születtem – mondta.

Én nem hittem neki, de Rajnai azt mondta, hogy csoda.

– Mi az a csoda? – kérdeztem.

Visszakérdezett:

– Te is zsidó vagy, mint a Pottok Pista?

– Nem hiszem – mondtam.

– Akkor miért nem jársz hittanra?

– Mert nekem nem kell – feleltem.

– De azért meg vagy keresztelve?

– Nem tudom – feleltem. – Majd megkérdezem a nagyanyámat holnap.

Nagyanyám lengetve hűtötte a nehéz gázvasalót a konyhában.

– Én kereszteltelek meg a falikút csapja alatt. Apád nem engedte, hogy templomba vigyelek.

– Miért nem engedte?

– Mert akkor még kommunista volt.

– Mint a nyavalyások?

– Milyen nyavalyások?

– Akik a rádiót zavarják, és örökké hazudnak.

– Menj arrébb, fiam, mert megégetlek a vasalóval.

– Miért égetsz meg?

– Véletlenül, lüke.

Arrébb mentem. Ittam a falikút csapjából.

– Ne hallgass, fiam, az öregapádra. Nem tudja, mit beszél. Menj és csináld meg a leckédet.

– Már megcsináltam.

– Akkor a szorgalmidat.

Visszamentem a szobába. Nagyapám az íróasztalnál piszmogott. Diaképeket keretezett, darabját egy forintért, a Rétei Rudolfnak. Kinyitottam az írásfüzetemet, írtam tíz sormintát. Másnap kaptam érte egy piros pontot. A szünetben elmondtam Rajnainak, amit a nagyanyám mondott.

– A falikút alatt? Nem tudom, számít-e. Imádkozunk a lelkedért tanítás után. – Aztán nyerítve előre vágtatott.

– És utánozni biztos, nem tud bárki,
csak a Vico Torriani.
És a hegyek visszhangozzák hangom,
ó-ó-ó-ó, ily nagy hangon.

Zengett az utca.

– Jololói jolió, jolololojololoió...

Nagy, sötét lakásban laktak.

– Térdelj mellém, és kulcsold össze az ujjaidat.

Mellé térdeltem, ahogy mutatta.

– Mi atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved... Mondd utánam!

Mondtam.

A végén azt mondta:

– Vessünk keresztet. Mutatom, hogy kell.

Megmutatta.

– Jól van, most már nem kárhozol el, csak a tisztítótűzben. Az nem tart örökké, mint a pokol, ahol az ördögök kavarják a szurkos üstjeiket.

– Miért kavarják?

– Hogy a gonosz lelkek elkárhozzanak.

– Most már marokkózhatunk?

– Egy félórát igen. Aztán el kell menned, mielőtt a szüleim megjönnek.

– Miért kell elmennem?

– Azt mondták, ne barátkozzak veled, mert pogány vagy, és az apád börtönben van.

Nem tudom, honnan tudta, én senkinek nem mondtam el.

Legyőzött a marokkóban. Nekem is rossz kedvem lett, mint a nagyapámnak, bár nem annyira.

– Legközelebb talán te győzöl majd – mondta.

– Nanácika! – búcsúztam ragyogva.

Nagyapám sose ragyogott, ha a Rétei házaspár nyert a kanasztában.

– Jaj, Szivarkám, ne lógassa az orrát! Három hatvan nem a világvége!

Cucikának hatalmas mellei voltak. Az orrán fújta ki a füstöt. Az ő cigarettája nem volt olyan büdös, mint a nagypámé. Egyiptomi cigarettát szívott. Mindegyik csikken rúzsfoltot hagyott a szája.

Amikor elmentek, nagyanyám a nagyapámra támadt.

– Persze, hogy veszítünk, ha folyton őt bámulod!

– Kicsodát? – kérdezte a nagypám.

– Jaj, Rudi, nem vagyok vak.

– Nicht vor dem Kind! – morgott a nagyapám.

Külön aludtak. Nagyapám a bordó rekamién, nagyanyám a sezlonon. Én a kiságyban. Pedig a rácsok közül már régen kilógott a lábam.

Most úgy állok, mint hal a tóparton,
jódliznék, s nincs hangom...

Már harmadik éve laktam a nagyszüleimnél. Tavasszal Miskolcra utaztunk a nagyival.

– Gyere – mondta –, meglepjük anyádat és az öcsédet.

– Miért lepjük meg? – kérdeztem.

– Hogy örüljenek.

Vonattal mentünk, azután gyalog az állomásról a Borsvezér utcába. Én harsogva énekeltem.

– Bal lábat a jobb után, balt a jobb után,
Így mennek az úttörők végig az utcán!

Nagy sikerem volt, sokan megbámultak, amíg a nagyanyám rám nem szólt.

– Az isten áldjon meg, fiam, fogd már be a szád!

– Ha énekelek, nem fáradok el – mondtam.

– Akkor se ezt énekeld.

– Hanem mit?

– Mindegy, csak halkan.

Dudorásztam kicsit, ahogy jött, aztán rákezdtem a kedvenc dalára:

– Megyen a hegyen a turista, a turista, a turista,
És bánatban megeszi a cókmókját...

A szövegét Szenes Iván, a zenéjét Gyöngy Pál szerezte, a rádióban Kazal László énekelte. Ha a nagyszüleimmel elvonatoztunk Nagymarosra vagy Zebegénybe, hogy aztán innen oda vagy onnan ide átsétáljunk a hegyen, mi is cókmókot vittünk magunkkal, alumínium ételdobozban parizeres szendvicset, hamismézes süteményt és almát. Volt egy kis barna

uzsonnás táskám, abban vittem a nagyapámtól kapott svájcibicskámat meg az összecsukható pléh-poharamat.

Most nem volt nálam semmi. Nagyanyám egy közepes méretű piros bőröndöt cipelt. Nehéz lehetett, mert időnként rám szólt, hogy álljunk meg, amig kifújja magát.

– Mit cipelsz abban a bőröndben? – kérdeztem.

– A Borsvezér utcát keressük. Olvasd az utcatáblákat, otthon felejtettem a szemüvegemet. Anyádék a tizenháromban laknak.

A Borsvezér utca három sarokra volt a Szinva pataktól. A tizenhármas szám alatt nagy, sátortetős ház terpeszkedett. Hamar kiderült, hogy anyámék nem abban laknak, hanem a ház udvarának aljában lévő nyárikonyhában.

– Te jószagú Úristen! – kiáltott anyánk, amikor megpillantott minket. – Maguk meg hogy a bánatba kerülnek ide, mama?

Én sokat nőltem a télen, úgy láttam, az öcsém is magasabb lett annál, mint amilyenre emlékeztem.

Rávigyorogtam.

– Szia, tökmag! Hogy ityeg a fityeg?

Egyáltalán nem mosolygott. Állt összefont karral, lehajtott fejjel, némán, dacosan, míg anyánk rá nem szólt.

– Menj, kicsim, mutasd meg a bátyádnak a patakot!

Az utcán alig volt forgalom. A Szinva-part ferdén ki volt betonozva, nem sok víz csordogált benne.

Öcsém egyik partról a másikra ugrált.

– Csacsicsi, csucsu! – óbégatta.

– Mi ez? – kérdeztem.

– Kínaiul van – mondta. – Meglátod este.

Este színházba mentünk. Anyánk játszotta Mi szerepét a Mosoly országában. Mi egy kínai nő a történetben, amit Ludwig Herzer és Fritz Löhner írt, és Harsányi Zsolt fordított magyarra. Zenéjét Lehár Ferenc szerezte. A rádióban legtöbbször azt a dalt játszották belőle, amit Szu Csong herceg énekel tenorban arról, hogy mennyire vágyik egy nő után. Azt már ismertem. Amit anyánk énekelt, azt akkor hallottam először.

– Csacsicsi, csucsu!
Hiába minden kérvény!
Csacsicsi, csucsu!
Bokánknak nem jut érvény!
Egy nő hetvenhét kalappal
Mégse bírhat létalappal,
Szívünk bánatos, mert a flört tilos!

Van vállunkon himlőoltás,
Ezzel szemben nincs dekoltázs,
És mindent, mi báj
Titkolunk muszáj.
Társadalmi helyzetünkkel
Így egy flörtig sem megyünk el,
Kínában a helyzet lázító!

A flörtöt nem értettem, de hiába kérdeztem a nagyanyámat, nem válaszolt, pedig máskor mindent elmagyarázott nekem, mert mindent tudott. Az Ország-Világ című képes hetilapot olvasta, és az utolsó betűig megfejtette benne a legnehezebb keresztrejtvényt is. Ő magyarázta el nekem, hogy nem azt énekli Ajtay Andor, hogy a légy esik ott oly jól neki este, a Rurszwurmnál, ami egy cukrászda egyébként, hanem azt, hogy a légyott esik jól, ami szerelmi randevút jelent. A flörtöt mégse akarta elmagyarázni. Kettőnk közt ült a nézőtéri széken a negyedik sorban, fogta a kezünket, és sokáig azt hittem, nem vesz levegőt, olyan moccanatlanul nézte a színpadot.

Előadás után anyánk a földre ágyazott magának a nyárikonyhában. Úgy volt, hogy én és az öcsém a nagyival alszunk az ágyban, de nem fértünk el, mert a nagyi kövér volt. Lekönyörögtem magam anyánk mellé, a földre. Szerettem a földön aludni. Régen, ha Szegedről felutaztunk Pestre, meglátogatni a nagyszüleimet, nagyanyám a földre ágyazott nekünk. Igaz, hogy csak egy csupasz paplan volt alattunk, amit hamar keménynek érzett az ember, de cserébe érdekes volt lentről nézni mindent, alulról, ahogy jóval később, már hetedikben szavaltam Szabó Lőrinc versében:

– És ahogy én lekuporodtam,
úgy kelte fel rögtön a világ:
tornyok jártak-keltek köröttem
és minden láb volt, csupa láb...

Anyánknak jó lába volt és olyan szaga, mint a fodrászüzletnek, ahová a nagyanyámat kísérgettem Pesten, dauerolni. Belebújtam anyánk szagába, és már majdnem elaludtam, amikor suttogni kezdtek.

– Ígérem, hogy küldeni fogom rá a pénzt rendesen, de ha most itt hagyja nekem, mama, én gyufát iszom, vagy világgá megyek.

Befúrtam az arcomat a paplan alá, és addig szívtam magamba az anyánk szagát, amíg el nem szédültem, és elaludtam.